

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Радостина Генчова Николова

**ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С
МОРЕТО В БЪЛГАРСКИ И ГРЪЦКИ ЕЗИК**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“**

*Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки
Професионално направление: 2.1. Филология
Докторска програма: Общо и сравнително езиковедие
Научен ръководител: доц. д-р Радослав Цонев*

БЛАГОЕВГРАД, 2023 г.

Дисертационният труд е обсъден на заседание на Катедрата по български език при Филологическия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград на 07.02.2023 г. и е предложен за откриване на процедура за защита.

Дисертационният труд „Фразеологизми с опорни думи, свързани с морето в български и гръцки език“ съдържа 304 страници и се състои от увод, две глави, заключение, показалец на фразеологизмите в български, показалец на фразеологизмите в гръцки и библиография на използваната литература (62 заглавия).

На заседание на Факултетния съвет на Филологическия факултет на 28.02.2023 г. е взето решение за откриване на процедура за публична защита на Радостина Генчова Николова.

Материалите за защитата са на разположение в кабинет 1568 на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 28.04.2023г. от 10:00 ч. в зала 530 на УК №1.

Научно жури:

1. Проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова
2. Доц. д-р Лъчезар Перчеклийски
3. Проф. д-р Ана Кочева
4. Проф. д-р Славка Керемидчиева
5. Доц. д-р Лиляна Василева

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

УВОД	5
1. Обект, цел и задачи на изследването.....	5
2. Методи и подходи на изследването.....	7
3. Източници, от които е ексцерпиран езиковият материал.....	7
4. Българо-гръцки езикови връзки в рамките на Балканския езиков съюз.....	8
5. Теоретична рамка на изследването.....	11
ПЪРВА ГЛАВА. АНАЛИЗ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО В БЪЛГАРСКИЯ И В ГРЪЦКИЯ ЕЗИК, С ОГЛЕД НА ФОРМАТА.....	14
1. Анализ на фразеологизмите с опорни думи, свързани с морето в българския език, с оглед на формата.....	14
2. Анализ на фразеологизмите с опорни думи, свързани с морето в гръцкия език, с оглед на формата.....	21
3. Резултати от анализа на формата на фразеологизмите в български и гръцки.....	27
4. Изводи.....	28
ВТОРА ГЛАВА. АНАЛИЗ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО В БЪЛГАРСКИЯ И В ГРЪЦКИЯ ЕЗИК, С ОГЛЕД НА СЕМАНТИКАТА.....	29
1. За ролята на образа в изграждането на фразеологичното значение.....	29
2. Многозначност при фразеологизмите.....	29
3. Конструктивно обусловено значение при фразеологизмите.....	31
4. Синонимни и антонимни отношения между фразеологизмите.....	32
5. Тематична класификация на фразеологизмите в български и гръцки с оглед на етнокултурния фактор при фразеологичната номинация.....	34
6. Резултати от семантичния анализ на фразеологизмите в български и гръцки.....	35

7. Изводи.....	35
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	36
ПОКАЗАЛЕЦ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК.....	42
ПОКАЗАЛЕЦ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО В ГРЪЦКИЯ ЕЗИК.....	42
БИБЛИОГРАФИЯ	42
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНАТА В АВТОРЕФЕРАТА	
ЛИТЕРАТУРА	43
НАУЧНИ ПРИНОСИ	46
СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	47
НАГРАДИ	48

УВОД

Дисертационният труд се състои от увод, две глави, в които са разгледани съответно външната форма и семантиката на фразеологизмите с опорни думи, свързани с морето в български и гръцки, заключение, съдържащо направените въз основа на извършения съпоставителен анализ обобщения, показалец на фразеологизмите в български – 60 страници, показалец на фразеологизмите в гръцки – 92 страници, и библиография, съставена от 62 източника.

В увода (с. 6 – с. 30) се прави преглед на обекта, целта, задачите, методите и подходите на изследването, посочват се източниците, от които е ексцерпиран езиковият материал, проследяват се българо-гръцките езикови връзки и се очертава теоретичната рамка на изследването.

В първа точка от увода са разгледани обектът, целта и задачите на изследването.

Обект на съпоставително изследване в дисертационния труд са фразеологичните единици (ФЕ) с опорни думи, свързани с морето в български и гръцки. Към този тематично обособен корпус от фразеологизми принадлежат единиците, чийто състав включва морска лексика: названия на риби, мекотели и други морски животни; термини, свързани с корабоплаването и корабостроенето; наименования на рибарски приспособления и др.

Изборът на тези единици има, от една страна, своето лингвистично основание, свързано с ексцерпирането и систематизирането на балканистичния материал. От друга страна, избраният обект на съпоставката позволява изследването да се разгърне в посока към разкриване на черти от народопсихологията на българи и гърци.

Целта на проучването е да се анализират в съпоставителен план фразеологизмите в български и гръцки, с оглед на тяхната външна форма и в семантичен аспект, така че

да бъдат открити сходствата и различията, първо, в структурната организация на фразеологизмите в двата езика, и второ, по отношение на тяхното участие в оформянето на българската и гръцката езикова картина на света.

За да се осъществи така дефинираната цел, се поставят за разрешаване следните конкретни **задачи**:

1. Определяне на корпуса от опорни думи, свързани с морето в българската и в гръцката фразеология.

2. Екскерпирание на фразеологизмите към всяка от установените опорни думи в българския и в гръцкия език.

3. Анализиране на фразеологизмите поотделно в българския и в гръцкия език откъм външна форма с оглед на:

- установяване на най-продуктивните опорни думи;
- разпределение на опорните думи по части на речта;
- разпределение на фразеологизмите по типове въз основа на структурната им организация;
- определяне на структурните модели на ФЕ за отбелязване на най-продуктивните сред тях;
- проследяване на проявите на вариантност при фразеологизмите.

4. Съпоставяне на данните от извършения анализ на формата на фразеологизмите в двата езика за констатиране на еднаквости, сходства и различия между тях.

5. Анализиране на фразеологизмите в българския и в гръцкия откъм семантика с оглед на:

- извършване на тематично-семантична класификация на фразеологизмите;
- описване на отразени в изследвания корпус от фразеологизми ценностни ориентации на българската и на гръцката културна общност;
- отбелязване на случаи на общност и на национална специфика в образността във фразеологичните системи на двата езика.

6. Обобщаване на резултатите от извършения съпоставителен анализ на семантиката на ФЕ в двата езика и извличане на съответните етнолингвистични изводи.

Във втора точка от увода са разгледани методите и подходите на изследването.

Основен метод на проучването е **дескриптивният метод**, позволяващ комплексно да се опишат и анализират особеностите на българските и гръцките ФЕ. Приложен е *синхронен подход*, защото подобрите лексикографски източници отразяват съвременното състояние на двата балкански езика.

При тематичната класификация на фразеологизмите в българския и гръцкия език, с оглед на вътрешната им форма, се прилага *ономастиологичният подход*, а при разглеждането на значението/значенията на фразеологизмите (напр. при полисемията) се използва и *семантиологичният подход*.

В проучването са подложени на анализ фразеологизмите в два езика, които принадлежат на различни групи на индоевропейското езиково семейство, което аргументира избора на друг метод, използван в изследването – **конфронтативния метод**.

В дисертационния труд е включен също **количественият метод**, който има за цел да разкрие фреквентността на изследваните фразеологизми във всеки от двата езика поотделно.

Отчитането на въздействието на етнокултурния фактор при фразеологичната номинация обуславя нуждата от прилагането и на **метода на етнолингвистичния анализ**.

Трета точка от увода съдържа преглед на източниците, от които е ексцерпиран езиковият материал.

Корпусът от ФЕ, който представлява емпирична база на изследването, възлиза общо на 475 единици, в това число 167 ФЕ от български език и 308 от гръцки език.

Като материал за изследване послужи картотека от български и гръцки фразеологизми, съставена чрез подбор на единици от **фразеологични и лексикографски източници**.

За ексерпция на българския езиков материал бяха използвани двата тома на *Фразеологичен речник на българския език* (Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова, т. 1, 1974; т. 2, 1975); *Нов фразеологичен речник на българския език* (Ничева, 1993); речникът към *Устойчивите сравнения в българския език* (Кювлиева-Мишайкова, 1986а: 95 – 227); *Фразеологичен синонимен речник на българския език* (Нанова, 2005); *Речник на българския жаргон* (Армянов, 1993); *Fjalor Frazelogjik Ballkanik* (Thomai, 1999).

Гръцкият езиков материал е ексерпиран от *Кратък гръцко-български фразеологичен речник* (Ангелиева, 1994); *Гръцко-български речник* (Костов, 2005); приложението с фразеологизми към *Съпоставителен анализ на фразеологизмите в новогръцкия и българския език* (Рикевски, 2018); *Λεξικό των Ιδιωτισμών της Νέας Ελληνικής* (Βλαχόπουλος, 2007); *Λεξικό της λαϊκής και της περιθωριακής γλώσσας* (Κάτος [онлайн]); *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Μπαμπινιώτης, 2002); *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής* (Τριανταφυλλίδης, 1998 [онлайн]); *Ελληνο-αγγλικό λεξικό ιδιωματισμών, παροιμιών, ρητών* (Ευαγγελόπουλος, 2007); *Fjalor Frazelogjik Ballkanik* (Thomai, 1999).

Българо-гръцките езикови връзки в рамките на Балканския езиков съюз са проследени в четвърта точка от увода.

Своеобразен е контактът между българския и гръцкия език в рамките на Балканския езиков съюз.

Две са основните равнища, на които се е осъществявало продължителното и силно езиково взаимодействие между двата народа:

1) битово, което е резултат от непосредствения досег, породен от съжителството между българи и гърци на Балканския полуостров,

и

2) културно, което свързваме основно със значителното влияние, което гръцкият език през годините е оказвал върху българския посредством църквата (след възприемането на християнската религия от българите) и посредством държавата (чрез преобладаващото назад в историята надмощие в политически и културен план на Византийската империя над България).

К. Мирчев отбелязва, че славянското влияние върху гръцкия език е намерило отражение „почти изключително в лексиката“, определяйки броя на българските заемки в гръцкия език като „доста ограничен“, а славянските заемки в обща употреба днес в гръцкия език като „сравнително малко“ (Мирчев, 1978: 69).

Езиковият контакт между двата езика се отразява в много по-голяма степен върху българския. Гръцко влияние може да бъде отбелязано в областта на синтаксиса, също във фонетиката и морфологията (в българските говори, разположени на гръцко-българската езикова граница), но преди всичко намира отражение върху лексиката на българския език (Мирчев, 1978: 70).

М. Филипова-Байрова подчертава важното място на гръцките елементи в българския език, като посочва, че „гръцката лексика идва в повечето случаи у нас като желана гостенка, носейки словесни облици на нови понятия и предмети, чужди дотогава за нашия бит и говор“. Относно заетите думи, които се отнасят до всекидневния живот, М. Филипова-Байрова отбелязва, че много от тях „още остават здраво внедрени в речниковия състав, дори и в речниковия фонд на нашия език“ (Филипова-Байрова, 1969: 12).

Принос в изследването на фразеологизмите в съвременния гръцки и български език представлява изследването на Р. Рикевски *Съпоставителен анализ на фразеологизмите в новогръцкия и българския език* (Рикевски, 2018). Авторът базира своята разработка върху ексцерпиран

корпус от около 1500 фразеологични единици в новогръцки и респективен брой „нагодени“ спрямо тях около 1500 фразеологични единици в български език (Рикевски, 2018: 16, 84 – 85). В своята разработка той разглежда основната проблематика на фразеологията, а именно въпросите за нейните граници и обем, за същността, характера, семантичните особености, класификацията на фразеологичните единици. Освен това Рикевски изследва структурните, функционалните, синтактичните и лексико-граматичните характеристики на фразеологичните единици и ги разглежда по групи в зависимост от съдържащите се в състава им специфични компоненти – соматизми, зооними, фитоними, специфични собствени имена, безеквивалентна лексика.

Други съпоставителни изследвания в областта на фразеологията в български и гръцки включват *Устойчиви сравнения с компаратум недоместициран животински вид в българския и новогръцкия език* (Карталова, 2013), *Устойчивите сравнения в българския и новогръцкия език с образ доместициран животински вид* (Карталова, 2014), *Образът на птицата в българската и гръцката фразеология* (Карталова, 2015а), *За лексикалния фитокомпонент във фразеологичните системи на българския и новогръцкия език* (Карталова, 2015б), *Метафоричният образ в зоокомпонентните фразеологизми в българския и новогръцкия език* (Брусева, Карталова 2015), *Фразеологични единици със зоо- и фитокомпонент в българския и гръцкия език* (Карталова, 2016), *Фразеологизми със сходна и тъждествена номинация в новогръцкия и българския език* (Рикевски, 2016), *Съпоставителен анализ на фразеологизми с неизменяемо местоимение и глагол в новогръцкия и българския език* (Рикевски, 2017).

Обект на съпоставяне в повечето от посочените трудове представляват фразеологизмите, съдържащи конкретен компонент – зооним или фитоним, в двата балкански езика, като

морската тематика в тях е засегната оскъдно¹ и почти се изчерпва с примерите, съдържащи в състава си лексемите *риба* (*ψάρι*) и *рак* (*κάβουρας*).

В пета точка от увода е зададена теоретичната рамка на изследването.

В дисертационния труд е прието в много голяма степен разбирането за *фразеологичната единица* на Ничева, Спасова-Михайлова и Чолакова, представено в увода на *Фразеологичен речник на българския език*. Сред основните отличителни признаци на ФЕ, които те посочват, са: константността в състава и традиционната повтаряемост в речта; сложната разделено оформена структура, образувана от два или повече компонента-лексеми; единното, цялостно значение, възникнало от семантичното преобразуване на съставлящите я елементи, чието значение повече или по-малко е избледняло или напълно се е десемантизирано; емоционално-експресивната оцветеност (ФРБЕ, 1974: 11).

С цел да бъде постигнато разграничение на фразеологизми от нефразеологизми, което да реши въпроса за границите и обема на фразеологичния фонд на българския език, авторките на *Фразеологичен речник на българския език* разглеждат взаимоотношенията на фразеологизмите с три сродни с тях групи: 1. устойчиви съчетания и фразеологизми; 2. устойчиви фрази и фразеологизми; 3. дума и фразеологизъм (ФРБЕ, 1974: 13 – 18).

В гръцката лингвистика не е налице общоприето становище за границите и обема на фразеологията, няма единство и по отношение на използваната терминология.

Необходимо е да се отбележи, че за разлика от българската фразеология, която е силно повлияна от съветската школа още от времето на социализма, новогръцката фразеология

---

¹ Най-много фразеологизми, свързани с морето – около 41 случая, се откриват в книгата на Рикевски (Рикевски, 2018).

от зараждането си търпи влиянието най-вече на западноевропейското езикознание, което предполага констатирането на различие – количествено, но и качествено, между научните разработки, посветени на фразеологията в двата езика.

В гръцката лингвистика за назоваването на обекта на фразеологичната наука се използват термините *στερεότυπη* (*παγιωμένη* или *τυποποιημένη*) *έκφραση*, *ιδιωτισμός*, *ιδιωτισμική έκφραση*, *φρασεολογισμός* (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ευθυμίου, 2006: 10). Според Анастасиади-Симеониди и Ефтимииу това са устойчиви съчетания от две или повече думи, при които не е налице свободата някоя от думите да бъде заменена с неин синоним или една структура да заеме мястото на друга. Авторките посочват също, че значението на тези съчетания не може да бъде предвидено и не представлява сбор от значенията на компонентите, които ги съставляват (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ευθυμίου, 2006: 10).

Х. П. Симеонидис, автор на единствения цялостен труд, посветен на проблемите на фразеологията в гръцкия език, застъпва идеята за разграничаване на фразеология в тесен и в широк смисъл.

В първия случай той използва термините *φράσημα*, *φρασεολέξιμα*, *ιδιωτισμός*, наред с други термини, за да означа съчетания от две или повече думи (незадължително със структура на изречение и невинаги с обичаен синтактичен строеж), чието значение не представлява сбор от значенията на съставлящите ги компоненти (Συμεωνίδης, 2000: 18).

Симеонидис отбелязва като възможен и един по-широк подход, според който пословиците също могат да бъдат включени във фразеологията: „Въз основа на критерия за устойчивост на структурата и идиоматичност, пословиците, като устойчиви изреченски структури с поучително съдържание, могат да бъдат причислени към фразеологизмите. Към

фразеологизмите можем да присъединим и сентенциите“ (Συμμεωνίδης, 2000: 22).

Липсата на ясна теоретична рамка по въпросите на фразеологията в гръцкото езикознание, както и наличието на различни фразеологични концепции в българската езиковедска наука, и по-точно разбирането на термина *фразеология* в **тесен** и в **широк** смисъл на понятието (вж. Калдиева-Захариева, 2013: 25 – 29), налагат уточнението, че за целите на изследването е възприето схващането на В. Кювлиева за фразеологичната единица в широкия смисъл на думата фразеологизъм².

За К. Ничева, С. Спасова-Михайлова и Кр. Чолакова основен критерий при определяне на границата на ФЕ е цялостната семантична трансформация на фразеологичните компоненти (ФРБЕ, 1974: 31). Според това разбиране фразеологизми, които реализират своето значение задължително в комбинация с определена лексикална единица, представляват съчетание от фразеологична единица и дума, необходима за осъществяване на нейното значение (срв. *с отворени обятия, посрещам [чакам, приемам]*). Такива случаи трите авторки определят като реализация на лексикално свързано значение на ФЕ (ФРБЕ, 1974: 32).

Несъгласие с разкъсването на такива структурно-семантични единства на фразеологизъм и дума, необходима за осъществяването на неговото значение, изразява В. Кювлиева-Мишайкова. Наред с изискването за устойчивост, възпроизводимост и образно-експресивна оцветеност на ФЕ авторката посочва като отличителен белег цялостно или *частично* преосмисленото значение на словосъчетанието. Според това по-широко разбиране в границите на фразеологичния фонд се включват както езикови единици от

---

² По подобен начин (в по-широкия смисъл на думата *фразеологизъм*) възприема ФЕ и А. Кочева в своето изследване „Контрастносемантични устойчиви сравнения с анималистичен лексикален елемент в български и словенски език“ (Кочева, 2015: 177 – 179).

типа на *от игла до конец* ‘всичко, от начало до край’, при които семантичната трансформация обхваща всички компоненти като цяло, така и устойчиви словесни комплекси като *върви (тръгна) по мед и масло* ‘върви гладко, леко, без никакви затруднения, пречки’, при които в процеса на преосмисляне един от компонентите запазва номинативното си значение (Кювлиева-Мишайкова, 1986а: 8 – 9).

Голямото разнообразие от термини за означаване на обекта на фразеологичната наука налага да бъде отбелязано, че за нуждите на проучването равнопоставено ще бъдат използвани термините *фразеологизъм* и *фразеологична единица (ФЕ)*.

Поради специфичния характер на ФЕ като явление на езика и преди същинския анализ на събрания езиков материал е много важно да бъдат дефинирани двата основни признака на фразеологизма, възприети като *дистинктивни* в изследването:

А. Единното значение на фразеологичното цяло, което не е сбор от свободните значения на всеки от компонентите му, а представлява качествено ново по рода си съвкупно значение, изградено на базата на някакъв образ.

Б. Емоционално-експресивната оцветеност на устойчивото словосъчетание.

ПЪРВА ГЛАВА. АНАЛИЗ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО В БЪЛГАРСКИЯ И В ГРЪЦКИЯ ЕЗИК, С ОГЛЕД НА ФОРМАТА (с. 31 – с. 73)

Първа точка от първа глава съдържа анализ на фразеологизмите с опорни думи, свързани с морето в български, с оглед на формата.

Откритите в източниците за ексцерпиране ФЕ в български наброяват 168.

Броят на опорните думи, с помощта на които са образувани фразеологизмите, е 43.

32 от опорните думи (74,4% от всички опорни думи) са съществителни имена: *абордаж, борд, бряг, вода, въдица, гемия,*

кораб, котва, лодка, море, мрежа, океан, паламуд, параход, перка, песъчинка, плитчина, потоп, пусула, пясък, рак, риба, рибар, сардела, серкме, Сцила, течение, хайвер, хамсия, Харибда, чироз, шамандура.

Общият брой ФЕ, които включват в състава си поне един компонент съществително име, е 156 (92,9% от всички ФЕ).

Опорната дума, с която са образувани най-много фразеологизми в български, е *вода*. С нейна помощ се образуват 48 ФЕ (30,8% от всички ФЕ, включващи в състава си опорна дума съществително име).

По продуктивност следват съществителните *море* – 27 ФЕ (17,3%), *риба* – 27 ФЕ (17,3%), и *рак* – 18 ФЕ (11,5%).

Получените данни показват, че 112 ФЕ (71,8% от всички ФЕ с опорна дума съществително име) включват в състава си поне една от посочените думи – *вода, море, риба, рак*.

17 ФЕ включват в състава си две опорни думи съществителни имена: *засядам/заседна като **кораб** в **плитчина*** ‘оставам някъде по-продължително време, обикн. без да мога да си тръгна, да си отида’; *изчезна като **песъчинка** в **морето*** ‘загуби се, изчезна без следа’ и др.

Общият брой на опорните думи прилагателни имена и с помощта на прилагателни имена, т.е. в атрибутивни съчетания, е 5 (11,6% от всички опорни думи): *воден, морски, презморски, рибарски, рибен/рибя*.

С помощта на прилагателно име са образувани 9 ФЕ.

Общо 6 са опорните думи глаголи (14% от всички опорни думи): *давя се, изплувам, плавам, плувам, потъвам, удавям/удавя (се)*.

Броят на ФЕ, които включват в състава си компонент глагол, е 10.

Прави впечатление, че това са основно фразеологизми, в чийто състав наред с глагола участва и компонент съществително име: *от **морето** честит излезе и се удави в **рекицата*** ‘(диал.) за човек, който е останал здрав и читав при

по-голяма опасност, и е загинал при по-малка’; *плава ли паракход?* ‘реплика към някого за изразяване на недоверие към думите му’ и др.

Единствената ФЕ, съдържаща повече опорни думи – две съществителни и един глагол, е *да не са ти потънали гемите в морето* ‘употребява се, когато някой се е намусил или умислил, без да има сериозна причина за това’.

Анализът на ФЕ от гледна точка на структурната им организация е направен в общи линии на базата на предложеното от Ст. Калдиева-Захаријева в *Българска фразеология* разделение, в някои случаи условно, на фразеологизмите на два основни типа – структурен тип *словосъчетание* и структурен тип *изречение* (Калдиева-Захаријева, 2013: 120, 124 – 173)³.

За разграничението между отворени и затворени изреченски структури е приет принципът, предложен от К. Ничева на с. 31 от *Българска фразеология*: „под „отворена структура“ по отношение на определена синтактична позиция разбирам, че при употребата на дадена ФЕ в речта тя се допълва със синтактични единици, които са въвн от нейната структура, но са задължителни (по-рядко факултативни) за структурата на изречението, в което въпросната ФЕ функционира“ (вж. Ничева, 1987: 31).

Със структура на изречение са 109 ФЕ (64,9% от всички фразеологизми). При 91 от тях (54,2% от всички ФЕ) става дума за структура на **просто изречение**.

По-голямата част от ФЕ със структура на просто изречение са от **отворен тип**. Броят им е 76 (45,2% от всички ФЕ). Това са глаголни фразеологизми, които, употребени в

---

³ Същото базово разграничаване на структурен тип словосъчетание и структурен тип изречение при ФЕ Ст. Калдиева-Захаријева прилага при съпоставката на българските и румънските фразеологизми в *Проблеми на съпоставителното изследване на българската и румънската фразеология* (Калдиева-Захаријева, 2005).

речта, приемат допълнителна синтактична единица, която е вън от тяхната структура, например *хвърлям/хвърля някого през борда* ‘безцеремонно се разправям с някого’, *извърта се море на глава някому* ‘някой е сполетян от голямо нещастие’ и др.

Фразеологизмите, които притежават структура на **просто затворено изречение**, са 15 на брой (8,9% от всички ФЕ). Това са изрази, чиято форма като езикови единици не се допълва при употребата им в изказа с външни за структурата им синтактични елементи, срв. *плъховете първи напускат кораба* ‘употребява се, за да се изтъкне, че в критичен момент пресметливите и егоистични хора първи бягат от опасното място или скъсват с опасните или губещи кръгове’; *плава ли параход?* ‘употребява се като реплика към някого за изразяване на недоверие към думите му’ и др.

Структура на **сложно изречение** имат 18 ФЕ (10,7% от всички фразеологизми).

Фразеологизмите със **затворена структура** са 9 на брой (5,4% от всички фразеологизми): *вода газя, гладен ходя за тебе* ‘(подигр.) казва се, когато някой каже нещо несъобразно, неподходящо, погрешно’; *водата изтича, камъните остават* ‘употребява се, за да се подчертае, че всичко е преходно, освен природата’ и др.

Фразеологизмите от изреченски тип и със сложна **отворена структура** са 9 (5,4% от всички фразеологизми), срв. *през вода го превел и вода му не дал* ‘(диал.) изкусно, майсторски излъгал, измамил някого’ (отворена структура по отношение на допълнението – пряко и непряко); *ще отида да хвърлям хайвер* ‘ще отида на любовна среща, за плътска любов’ (отворена структура по отношение на подлога) и др.

При изреченските структури като **продуктивни** могат да бъдат посочени следните модели:

– **V(pron) + pr + N**: *давя се откъм гъза* ‘(диал., вулг.) без да съзнавам сам си вредя’; *хвърлям/хвърля някого през борда* ‘безцеремонно се разправям с някого’ и др.

– **V(pron) + N**: *пускам /пусна въдица някому* или *самост.* ‘опитвам се да измамя някого, подмамвам, подвеждам някого’; *размътва се/размъти се водата* ‘обстановката се усложнява, общественото положение става сложно, объркано’ и др.

– **V(pron) + N + pr + N**: *нека си риба на устата* ‘(диал.) сам се поставям в лошо положение, сам се измъчвам’; *ще влезе риба в серкме* ‘ще бъде уловен престъпникът, няма да избяга’ и др.

23 ФЕ (13,7% от всички фразеологизми) притежават структура от словосъчетателен тип.

Като **продуктивен** при фразеологизмите от словосъчетателен тип се откроява единствено моделът **A + N**: *морски вълк* ‘(книж.) опитен моряк’; *тиха вода* ‘човек, който се представя като кротък, смирен, а всъщност се прикрива и може да напакости; прикрит, потаен човек’ и др.

Близко половината от ФЕ от словосъчетателен тип притежават **симетрична схема** на структуриране: **с + N + с + N** – *и рибар, и ловец* ‘(спорт.) употребява се за слаби вратари във футбола’; **N + pr + N** – *капка в морето* ‘нещо съвсем малко, незначително; съвсем незначително’ и др.

Структура на сравнение имат 36 ФЕ (21,4% от всички ФЕ).

В някои случаи първият компонент, т. нар. *tertium comparationis*, **запазва своето значение**: *вежди като морски пиявици* ‘(диал.) красиви, силно извити и тънки вежди’; *треперя като рибар* ‘(диал.) треперя силно от студ’ и др.

В други случаи е налице **фразеологизиран** (загубил конкретното си значение) *tertium comparationis*: *мятам се като риба на сухо* в знач. 2 ‘изпаднал съм в крайно тежко положение и напразно, безуспешно търся изход от него’; *върви ми като на рак* ‘(диал., ирон.) никак не ми върви, нямам късмет’ и др.

С **отпаднал tertium comparationis** са фразеологизмите *като сардели* ‘много натясно, плътно един до друг’; *като чироз* ‘извънредно слаб, мършав, сух, кльощав’ и др.

Могат да бъдат отбелязани следните **продуктивни** модели при фразеологизмите със структура на сравнение:

– **V(pron) + (Adv – pr) + N + pr + N**: *засядам/заседна като кораб в плитчина* ‘оставам някъде по-продължително време, обикн. без да мога да си тръгна, да си отида’; *бия се като вода о бряг* ‘трудя се, работя пряко силите си, но без особен резултат’ и др.

– **V(pron) + (Adv – pr) + N**: *ядем се като риби* ‘(диал.) ядем се, караме се безпощадно, жестоко’; *изчервявам се/изчервя се като рак* ‘силно се изчервявам’ и др.

Явлението **вариантност**⁴ се проявява в поне една от своите разновидности при 71 ФЕ (42,3% от общия брой фразеологизми). В зависимост от характера на вариацията се откриват случаи на:

А. Лексикална вариантност – свързана е с количествените вариации в структурата на фразеологизмите при наличието на факултативни елементи в състава им (лексикална вариантност чрез прибавяне), срв. *акъл море* и *акъл море, ум бръснач* ‘(подигр.) употребява се за подчертаване, че дадена проява, постъпка е много глупава, неразумна’; *през девет морета* и *през девет земи и морета* ‘много надалеч’ и др., или със замяната на един или повече от компонентите на фразеологизма с други лексикални елементи (лексикална вариантност чрез заменяне), срв. *вървя по водата на някого* и *ходя по водата на някого* ‘(неодобр.) безропотно изпълнявам желанията на някого, подчинявам се напълно на волята му’; *ловя риба в мътна вода* и *хващам риба в мътна вода* ‘използвам някакви неуредици, бъркотии, за да извлека лична изгода’ и др.

---

⁴ За характера на явлението *вариантност* и за трите вида вариантност (лексикална, граматична и позиционна) при фразеологизмите вж. подробно у Ст. Калдиева-Захариева (Калдиева-Захариева, 2013: 178 – 184).

Б. Граматична (морфологична) вариантност – видоизмененията при този вид вариране засягат именния компонент и се изразяват в употребата на:

– двете форми за число: *влизам/вляза в мрежата* на някого и *влизам/вляза в мрежите* на някого ‘изпадам под лошото, зловредното влияние на някого; бивам привлечен като съучастник на някого в нещо нередно, непочтено’; *морето е до коляно за мене* и *морето е до колени за мене* ‘(ирон.) крайно самонадеян съм, вярвам, че мога да постигна всичко без затруднение’ и др.;

– формите за определеност и неопределеност: *ловя се на въдицата* на някого или самост. и *ловя се на нечия (някаква) въдица* ‘оставям се да бъде измамен, подведен’, *пускам (пущам)/пусна въдица* някому или самост. и *пускам (пущам)/пусна въдицата* някому или самост. ‘опитвам се да измам някого, подмамвам, подвеждам някого’;

– умалителна форма: *тяло като на риба* и *тяло като на рибка* ‘много хубаво, гъвкаво, стройно тяло’.

В. Позиционна (синтактична) вариантност – проявява се при разместване на позициите на фразеологичните компоненти: *да не са ти потънали гемшите в морето* и *гемшите ли са ти потънали в морето* ‘(ирон.) употребява се, когато някой се е намусил или умислил, без да има сериозна причина за това’; *ни риба, ни рак* и *ни рак, ни риба* ‘нещо неопределено’.

В изследвания материал се откриват и случаи на **фразеологизми, които варират многопланово** – наблюдават се различни типове вариации във формата на ФЕ, като значението ѝ остава непроменено, срв. *влизам в мрежата* на някого ‘изпадам под лошото, зловредното влияние на някого; бивам привлечен като съучастник на някого в нещо нередно, непочтено’, при която вариацията може да бъде по посока на лексикалната замяна: *падам/попадам/улавям се/хващам се в мрежата* на някого, в плана на граматичната характеристика на именния компонент: *влизам в мрежите* на някого, а също и в двата плана

едновременно⁵: *падам/попадам/улавям се/хващам се в мрежите* на някого.

Втора точка на първа глава представлява анализ на фразеологизмите с опорни думи, свързани с морето в гръцки, с оглед на формата.

Фразеологизмите с опорни думи, свързани с морето в гръцки, които бяха открити в източниците за ексцерпирание, са 311 на брой.

Броят на опорните думи, с помощта на които са образувани фразеологизмите е 82.

От опорните думи 70 (85,4% от всички опорни думи) са съществителни имена: *αγκίστρι* ‘кука за риболов’; *άγκυρα* ‘котва’; *ακτή* ‘бряг’; *άμμος* ‘пясък’; *απόχη* ‘кепче’; *αστακός* ‘омар’; *βαπόρι* ‘параход’; *βάρκα* ‘лодка’; *γαρίδα* ‘скарίδα’; *γιαλός* ‘морски бряг’; *γλάρος* ‘чайка’; *γούμενα* ‘корабно въже’; *δελφίνι* ‘делфин’; *δίχτυ* ‘мрежа’; *δόλωμα* ‘стръв’; *θάλασσα, θάλαττα* ‘море’; *κάβος* ‘дебело корабно въже’; *κάβουρας* ‘рак’; *καβούρι* ‘рак’; *καλαμάρι* ‘калмар’; *καλκάνι* ‘калкан’; *καπετάν* ‘капитан’; *καπετάνιος* ‘капитан’; *καράβι* ‘кораб’; *καραβιά* ‘корабен товар’; *κουπί* ‘весло’; *κύμα* ‘вълна’; *λαβράκι* ‘лаврак’; *λιμάνι* ‘пристанище’; *μακροβούτι* ‘гмуркане’; *μελανούρι* ‘меланури’; *μπακαλιάρος* ‘треска’; *μπούνια* ‘шпигати’; *μπουσουλας* ‘пусула’; *ναύτης* ‘моряк’; *ναυτιλλόμενος* ‘моряк’; *νερό* ‘вода’; *πανί* ‘платно’; *παραγάδι* ‘парагада’; *πέλαγος* ‘море’; *πλεύση* ‘плаване’; *πλοίο* ‘кораб’; *πλώρη* ‘нос (на кораб)’; *πνίξιμο* ‘удавяне’; *πορεία* ‘курс (на движение на кораб)’; *πρύμνη* ‘кърма’; *πυξίδα* ‘компас’; *ρέγκα* ‘херинга’; *ρεύμα, ρέμα* ‘течение’; *ρηχά* ‘плитко място (на море)’; *σαρδέλα* ‘сардела’; *σκαρί* ‘хелинг’; *σκουμπρί* ‘скуприя’; *Σκύλλα* ‘Сцила’; *στρείδι* ‘стрида’; *σφουγγάρι* ‘сјонгер’; *τιμόνι* ‘рул’; *τρικυμία* ‘морска буря’; *τσιρός* ‘чироз’; *ύδωρ* ‘вода’; *φούντο* ‘морско дъно’; *φουρτούνα* ‘морска буря’; *φύκι* ‘морско водорасло’; *χαβιάρι* ‘хайвер’; *Χάρυβδη* ‘Харибда’; *χέλι*

---

⁵ Случаи на фразеологизми, които могат да варираат в повече от един план едновременно, не са отбелязани от Ст. Калдиева-Захаријева в *Българска фразеология* (Калдиева-Захаријева, 2013).

‘змиорка’; *χταπόδι* ‘октопод’; *ψάρι* ‘риба’; *ψαροκόκαλο* ‘рибена кост’; *ωκεανός* ‘океан’.

Фразеологизмите, които включват в състава си поне един компонент съществително име, наброяват 281 (90,4% от всички ФЕ).

Най-много ФЕ в гръцки са образувани с думите *νερό*, *ύδωρ* ‘вода’ – 47 на брой (16,7% от всички фразеологизми, включващи в състава си опорна дума съществително име).

По продуктивност следват съществителните *θάλασσα*, *θάλαττα*, *πέλαγος* ‘море’ – 45 ФЕ (16%); *ψάρι* ‘риба’ – 27 ФЕ (9,6%); *βάρκα* ‘лодка’ – 21 ФЕ (7,4%); *καράβι*, *πλοίο* ‘кораб’ – 17 ФЕ (6%).

Получените данни показват, че 143 ФЕ (50,9% от всички ФЕ с компонент съществително име) имат в състава си поне една от посочените дотук опорни думи – *νερό*, *ύδωρ* ‘вода’; *θάλασσα*, *θάλαττα*, *πέλαγος* ‘море’; *ψάρι* ‘риба’; *βάρκα* ‘лодка’; *καράβι*, *πλοίο* ‘кораб’.

29 ФЕ съдържат две опорни думи съществителни имена: *τρώω καράβια με τις γούμενες* (ям **кораби** с **корабните въжета**) ‘ям много’; *κάνω μακροβούτι σε θολά νερά* (правя **гмуркане** в **мътни води**) ‘действам безразсъдно’ и др.

Опорните думи глаголи са 8 на брой (9,8% от всички опорни думи): *αράζω* ‘хвърлям котва’; *αρμενίζω* ‘плавам’; *βουλιάζω* ‘потъвам’; *κολυμπώ* ‘плувам’; *πλέω* ‘плавам’; *πνίγω*, (-ομαι) ‘удавам (се)’ (*πνιγμένος* ‘удавен’); *σκαρώνω* ‘започвам строеж (на плавателен съд)’; *ψαρεύω* ‘ловя риба’.

С помощта на глагол са образувани 40 ФЕ.

Опорните думи, които не са съществителни имена или глаголи, наброяват 4, от които едно прилагателно – *μπλεμαρέν* ‘морскосин’, едно наречие – *πρίμα* ‘с попътен вятър’ и две междуметия – *βίρα* ‘вдигай котва’ и *σία* ‘назад (мор. команда)’.

В структурата на фразеологизмите в гръцкия език едновременно присъстват не повече от две опорни думи, като конфигурацията в тези случаи може да бъде различна:

съществително и съществително, съществително и глагол, съществително и наречие, междуметие и съществително, междуметие и глагол.

Анализът на ФЕ от гледна точка на структурната им организация показва, че най-голямата част от тях – 224 ФЕ (72% от всички фразеологизми), представляват изречения. 193 (62%) са **простите изреченски структури**.

Малко повече от половината от всички ФЕ са със структура на просто изречение от **отворен тип** – 168 на брой (54%). В речта тези фразеологизми се допълват с външен за структурата им синтактичен елемент, срв. *βάζω πλώρη* (слагам нос [на кораб]) ‘1. потеглям, отправям се нанякъде; 2. започвам да полагам усилия за постигането на някаква своя цел’ (отворен по отношение на подлога); *βάζω κάποιον στα σκαριά* (слагам някого на хелингите) ‘подтиквам някого да направи нещо’; *πέφτω στη θάλασσα για κάποιον* (падам в морето за някого) ‘готов съм да се жертвам, да жертвам собствения си живот заради някого’ и др.

Фразеологизмите, които притежават структура на просто **затворено изречение**, са 25 на брой (8% от всички ФЕ): *τα ψάρια έβγαλαν φτερά* (рибите изкараха пера) ‘много е скъпо’; *τα μάτια γαρίδα!* (очите скарида!) ‘използва се като подкана към някого да бъде внимателен’ и др.

Със структура на **сложно изречение** са 31 ФЕ (10% от всички фразеологизми).

Основната част от тях – 23 ФЕ (7,4% от всички ФЕ), представляват сложни изреченски структури от **затворен тип**: *ο καλόγηρος είπε το ψάρι φακή και το 'φαγε Σαρακοστή* (калугерът нарече рибата леща и я изяде [на] Великите пости) ‘използва се, когато някой изтъква всякакви оправдания, за да постигне целта си’; *τι 'ν' ο κάβουρας, τι 'ν' το ζουμί του!* (какъв е ракът, какъв е бульонът му!) ‘1. за нещо, което е в малко, незначително количество; 2. за работа, от която може да се извлече малка, незначителна печалба’ и др.

От изреченски тип и със сложна **отворена структура** са едва 8 ФЕ (2,6% от всички ФЕ), като всички те са отворени по отношение на подлога: *θέλει ν'αδειάσει τη θάλασσα με το κουτάλι* (иска да изпразни морето с лъжицата) ‘иска невъзможни неща’; *και στη θάλασσα να πάνε κ'εκεί νερό δε θά βρούνε* (и в морето да отидат, и там вода няма да намерят) ‘никога нямат късмет’ и др.

Могат да бъдат отбелязани следните **продуктивни** модели при изреченските структури:

– **V + N**: *χαράζω πορεία* (очертавам курс [на движение на кораб] ‘1. определям как ще действам в дадена ситуация; 2. чертая планове за живота си в бъдеще’; *πιάνω κάβο* (хващам дебело корабно въже) ‘отивам на познато място, отново срещам близките си приятели’ и др.

– **V(pron) + pr + N**: *αλωνίζω στο πέλαγο* (вършея в морето) ‘мъча се напразно’; *παλεύω με τα κύματα* (боря се с вълните) ‘сблъсквам се със сериозни трудности’ и др.

– **V + N + pr + N**: *έχω χωράφια στο γιάλο* (имаю ниви на морския бряг) ‘нямаю имот’; *είναι χύμα στο κύμα* (е [в] безпорядък върху вълната) ‘1. ‘напълно неорганизиран е; 2. съвършено щастлив е’ и др.

Структура от словосъчетателен тип притежават 50 ФЕ (16,1% от всички фразеологизми).

Продуктивен при ФЕ със структура на словосъчетание е моделът **N + N***, който представлява комбинация от две безпредложно свързани съществителни имена, второто от които е в генитивна форма: *άγκυρα σωτηρίας* (котва на спасението) ‘това, в което човек вижда последна възможност за спасение или изход; последна и единствена надежда’; *καπετάν-φασαρίας* (капитан на бъркотията) ‘човек, който вдига голяма шумотевица и предизвиква непрекъснат хаос около себе си’ и др.

Добре представени при ФЕ от словосъчетателен тип са **симетричните** модели: **pr + N + pr + N** – *από τη Σκόλλα στη Χάρυβδη* (от Сцила на Харибда) ‘от едно зло на друго по-голямо

зло'; N + с + N – *χαρτί και καλαμάρι* (хартия и калмар) ‘до най-малката подробност’ и др.

ФЕ със структура на сравнение наброяват 37 (11,9% от всички фразеологизми).

В голямата си част това са ФЕ, чийто *tertium comparationis* пази значението си: *αρματομένος σαν αστακός* (въоръжен като омар) ‘тежко въоръжен’; *βλέπει σαν γλάρος* (гледа като чайка) ‘има много добро зрение’ и др.

Фразеологизиран *tertium comparationis* е налице при ФЕ *τρέμει σαν ψάρι* (трепери като риба) в 1 знач. ‘голям страхливец е’; *κολλάω σαν στρείδι* (залепвам като стрида) ‘лепвам се за някого и (вероятно) много му досаждам’ и др.

С отпаднал *tertium comparationis* са фразеологизмите *σαν спασμένη βάρκα* (като строшена лодка) ‘употребява се от обезсърчен от живота или развитието на делата си човек в отговор на въпросите *как върви?*, *как я караш?*, *как вървят нещата?*’; *σαν σαρδέλες* (като сардели) ‘употребява се за задушаваша навалица, блъсканица’ и др.

Като **продуктивен** при фразеологизмите със структура на сравнение се откроява моделът V + [Adv – pr]⁶ + N: *γλιστράει σαν ψάρι* (плъзга се като риба) ‘умело, ловко избягва различни опасности и неприятни ситуации’; *τρώω σαν γλάρος* (ям като чайка) ‘ям с изключителна ненаситност и бързина’ и др.

На 114 ФЕ (36,7% от всички фразеологизми) е присъща вариантността в поне един от нейните аспекти. Отбелязаните случаи са на:

---

⁶ Тук се налага да бъде отбелязано едно разминаване от граматичен характер в български и гръцки, което касае сравнителната дума *като*, изразяваща отношение на сходство между сравнявано и сравняващо и в двата езика. В българската граматична литература обаче думата *като* в тази роля е определяна като наречие и предлог, а в гръцката *σαν* ‘като’ като частица. За да няма терминологично несъответствие и за да се извърши коректна съпоставка, тук следвам българския модел и за гръцкия език.

А. Лексикална вариантност – най-голям е броят на фразеологизмите, които варират лексикално в посока **заменяне**, срв. *αρμενίζω στα βαθιά* (**плавам** в дълбоките [води]) и *κολυμπάω στα βαθιά* (**плувам** в дълбоките [води]) ‘впускам се в начинания, които надхвърлят знанията, практиката или уменията ми и има голяма опасност да се проваля’; *ώς τα μπούνια* (**до** шпигатите) и *μέχρι τα μπούνια* (**до** шпигатите) ‘до най-висок предел’ и др.

Сравнително малко са фразеологизмите, които притежават варианти, получени по пътя на прибавянето на лексикални елементи към структурата им: *σαν σαρδέλες* (като сардели) и *σαν παστές/παστωμένες σαρδέλες* (като **осолен** сардели) ‘употребява се за задушаваща навалица, блъсканица’; *ψαρεύω στα θολά* (ловя риба в мътните [води]) и *ψαρεύω στα θολά νερά* (ловя риба в мътните **води**) ‘опитвам се да извлека различни изгоди за себе си от ситуация, в която доминират несигурността и объркването’ и др.

Б. Граматична (морфологична) вариантност – видоизмененията във формата на ФЕ при този вид вариантност най-често се отнасят до именния компонент и се свързват с употребата на:

– двете форми за число: *περνώ φουρτούνα* (преминавам [през] **морска буря**) и *περνώ φουρτούνες* (преминавам [през] **морски бури**) ‘минавам през големи трудности, мъчения, срещам трудноразрешими проблеми’ и др.;

– формите за определеност и неопределеност: *θα σε χτυπήσω σαν χταλόδι* (ще те набия като **октопод**) и *θα σε χτυπήσω σαν το χταλόδι* (ще те набия като **октопода**) ‘ще те пребия много жестоко’ и др.;

– умалителна форма: *σαν νερό* (като **вода**) и *σαν νεράκι* (като **водичка**) ‘много набързо’.

По-рядко граматичната вариантност се отнася до глаголният елемент в структурата на ФЕ и се изразява в промяна на неговата форма за време, срв. *χέστηκα κι η βάρκα έγειρε*

(изходих се и лодката **се наклони**) и *χέστηκα κι η βάρκα γέρνει* (изходих се и лодката **се накланя**) ‘използва се, за да се изрази равнодушие към станалото или казаното’ и др.

В. Позиционна (синтактична) вариантност – намира изява в разместването на позициите на компонентите в рамките на ФЕ, срв. *το λέει όλος ο γιαλός* (го казва целият морски бряг) и *όλος ο γιαλός το λέει* (целият морски бряг го казва) ‘обсъжда се надлъж и нашир’; *έχει η θάλασσα νερό*; (има ли морето вода?) и *έχει νερό η θάλασσα*; (има ли вода морето?) ‘(ирон.) казва се, когато нещо е очевидно’ и др.

Г. Фонетична вариантност – заменят се фонетични варианти на една и съща дума, които се различават по един звук: *τι 'ν' ο κάβουρας, τι 'ν' το ζουμί του!* (какъв е ракът, какъв е бульонът му!) и *τι 'ναι ο κάβουρας, τι 'ναι το ζουμί του!* (какъв е ракът, какъв е бульонът му!) ‘за нещо, което е в малко, незначително количество’; *είναι να τον κλαίνε κι οι ρένκες* и *είναι να τον κλαίν'* *κι οι ρένκες* (е да го оплачат и херингите) ‘претърпял е такова нещастие или се намира в толкова окаяно финансово или психологическо състояние, че заслужава да го съжаляват и най-малките, най-слабите’ и др.⁷

В ексцерпирания фразеологичен материал се откриват и ФЕ, които варират многопланово – наблюдава се съчетание от различни типове вариране във формата на един и същ фразеологизъм, като семантиката му остава непроменена: *στήνω το δίχτυ* (опъвам мрежата) ‘1. поставям капан; 2. извършвам машинации’ → *απλώνω το δίχτυ* (**простирам** мрежата), *στήνω τα δίχτυα* (опъвам **мрежите**), *απλώνω τα δίχτυα* (**простирам мрежите**) и др.

Трета точка на първа глава представя резултатите от съпоставката на данните, получени при анализа на формата на фразеологизмите в български и гръцки:

---

⁷ Проява на фонетична вариантност се открива само в ексцерпирания от мен гръцки фразеологичен материал. Този вид вариантност не е отбелязан от Ст. Калдиева-Захариева в *Българска фразеология* (Калдиева-Захариева, 2013).

- направено е сравнение на броя на опорните думи, както и на броя на ексцерпираните ФЕ в двата езика;
- посочени са опорните думи, с чиято помощ са образувани ФЕ *едновременно* в двата езика, както и онези, които присъстват само в българската или само в гръцката фразеология;
- показано е разпределението на опорните думи в двата езика по части на речта;
- извършена е съпоставка на най-продуктивните опорни думи в български и гръцки;
- разгледана е изявата на типовете структурна организация при българските и при гръцките фразеологизми;
- открити са структурните модели, които са продуктивни и в български, и в гръцки, както и онези, които са с честа изява само в единия от двата езика;
- посочени са българските и гръцките ФЕ с еднаква и сходна външна форма;
- съпоставена е изявата на различните типове вариантност в структурата на фразеологизмите в български и гръцки.

В четвърта точка са посочени изводите от извлечените резултати.

Прави се обобщението, че съпоставителното изследване на ексцерпирания фразеологичен материал в български и гръцки в плана на външната форма показва доста сходства по отношение на лексикалното градиво и неговата структурна организация.

Открити са немалко еднакви и сходни ФЕ за морето в двата езика – около 44 случая.

Броят на установените опорни думи и на ексцерпираните към тях ФЕ в гръцки значително надминава броя на българските, което не е изненадващо предвид превъзходството на Гърция по отношение на дължината на бреговата ѝ ивица и съответно значително по-големите ѝ традиции в областта на

корабоплаването и риболова, както и цялостната по-тясна обвързаност на бита и културата на гръцкия народ с морето.

ВТОРА ГЛАВА. АНАЛИЗ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО В БЪЛГАРСКИЯ И В ГРЪЦКИЯ ЕЗИК, С ОГЛЕД НА СЕМАНТИКАТА (с. 74 – с. 140)

В първа точка на втора глава се разглежда ролята на образа в изграждането на фразеологичното значение.

ФЕ притежава **единна** семантика, която не представлява съвкупност от преките значения на лексикалните единици, от които е съставена, а се извлича от тези значения косвено, чрез посредничеството на **образ**. Единната семантика обаче е качествено нова, за нея е характерна друг тип номинация – вторична, характеризираща.

Ст. Калдиева-Захариева посочва, че процесът на концептуализация и на вторична номинация минава през образния прочит на първоначалното конкретно словосъчетание (Калдиева-Захариева, 2013: 188).

Авторката прави едно много важно разграничение между образа, който реално я е породил, и този, който носителите на езика възприемат в синхронен план. Образът, залегал в семантичната основа на фразеологизма и представляващ неговата вътрешна форма, авторката определя като „**реален, основополагащ, мотивиращ**“ (Калдиева-Захариева, 2013: 190). В някои случаи основополагащият образ може да е неразпознаваем за мнозинството от носителите на езика или дори подменен погрешно с недействителен **визуален** образ, който реално не е свързан с вътрешната форма на фразеологизма. Мотивирана в синхронен план е ФЕ, чийто основополагащ образ съвпада с визуалния.

Втора точка на втора глава проследява многозначността при фразеологизмите.

Полисемията при ФЕ е явление, което се обуславя от единния характер на вътрешната ѝ форма. Всички нейни значения са резултат от преосмислянето – едновременно или последователно, на образа, породен от изходното свободно словосъчетание.

На въпроса за спецификата на полисемията при ФЕ се спира С. Спасова-Михайлова (Спасова-Михайлова, 1979: 44 – 53; Спасова-Михайлова, 1980: 44 – 51). Авторката откроява два основни начина за създаване на многозначност – чрез паралелно пренасяне и преосмисляне или чрез вторично метафорично преосмисляне⁸.

Спасова-Михайлова посочва следното: „При паралелното пренасяне и преосмисляне всяко едно от значенията на многозначната фразеологична единица е в пряка асоциативна връзка с първоначалния образ, който лежи в семантичната основа на фразеологизма. На тях е присъща еднаква степен на метафорично преосмисляне“ (Спасова-Михайлова, 1979: 45).

При този механизъм на създаване на полисемия отделните значения се възприемат като паралелно съществуващи, но независими едно от друго (пак там), срв. бълг. *вплитам в мрежата си някого* ‘1. с хитрост, с коварство успявам да привлека някого и да го въвлека в непочтени дела; 2. успявам с хитрост, с коварство да накарам някого да се влюби силно в мене, да се увлече сяпо по мене’ и гр. *γίνομαι βάλωρι* (ставам параход) ‘1. много се разсърдвам, избухвам, разгневявам се; 2. много се напивам, не съм на себе си от препиване’.

---

⁸ В дисертационния труд са разгледани само някои случаи на двата начина за създаване на многозначност при ФЕ, по-конкретно такива, които намират илюстрация в събрания езиков материал. За характера на фразеологичната полисемия и за механизмите на нейното възникване вж. по-подробно у Спасова-Михайлова (Спасова-Михайлова, 1979: 44 – 53), К. Ничева (Ничева, 1987: 114 – 121), Калдиева-Захариева (Калдиева-Захариева, 2013: 197 – 201).

Втория основен начин за създаване на многозначност Спасова-Михайлова разглежда така: „Значенията на други многозначни фразеологични единици са възникнали по пътя на повторно пренасяне и метафорично преосмисляне. Налице е обикновена и различна степен на метафорично преосмисляне, като в основата стои осъзнаването на известна зависимост и връзка между значенията. Едното значение се възприема в известен смисъл като база за появата на другото значение“ (Спасова-Михайлова, 1979: 46), срв. бълг. *мятам се като риба на сухо* ‘1. измъчван от силна физическа болка или от душевно страдание, непрекъснато се въртя на една или друга страна; 2. изпаднал съм в крайно тежко положение и напразно, безуспешно търся изход от него’ и гр. *σηκώνω άγκυρα* (вдигам котва) ‘1. отпътувам, заминавам; 2. прекъсвам нещо окончателно, най-вече любовна връзка’.

Добре известно е, че полисемията при ФЕ намира сравнително слаба изява (Ничева, 1987: 114). Все пак трябва да бъде отбелязано, че това изследване показва значително числено преимущество на гръцките многозначни фразеологизми спрямо българските. Освен това, докато в български се откриват единствено случаи на двузначност, в гръцки се срещат и ФЕ с по три или четири значения.

В трета точка от втора глава е разгледано конструктивно обусловеното значение при фразеологизмите.

Конструктивно обусловеното значение е характерно за глаголните фразеологизми, които се нуждаят от определена словесна среда, за да реализират своята цялостна семантика, срв. бълг. *изпращам/изпратя за зелен хайвер някого* ‘излъгвам, измамвам, изигравам някого’; *извих море на глава някому* ‘много говорих на някого, настоявах много за нещо’; *мътя водата (водите) някъде* ‘създавам бъркотии, размирици; размирявам’ и др., и гр. *κάνω κάποιον βαρόρι* (правя някого параход) ‘1. разгневявам, карам някого да избухне; 2. напивам много някого’; *πουλάει φύκια για μεταξωτές κορδέλες σε κάποιον* (продава

водорасли за копринени панделки **на някого**) ‘представя евтини и незначителни неща за важни и скъпи с цел да се покаже или да измами някого’; *пáω με τα νερά κάποιου* (вървя с водите **на някого**) ‘съобразявам се с мнението на някого, действам в съответствие с неговите желаниа, обикновено с цел да постигна нещо’ и др.

В четвърта точка на втора глава са проследени синонимните и антонимните отношения между фразеологизмите.

В дисертационния труд за синонимни се приемат ФЕ, различни по състав, но с еднакво или сходно значение, без да се поставя условие за възможна взаимозаменяемост между тях. Синонимията е разгледана в рамките на всеки от двата езика поотделно под формата на синонимни редове:

В **български** най-много са фразеологизмите синоними, с които се означават човешки качества или прояви, които предизвикват раздражение или неодобрение у околните:

– ‘подчертава се, че дадена постъпка е много глупава, неразумна’: *акъл море; ум море, глава кофа*;

– ‘казаното от някого се определя като неподходящо’: *вода газя, гладен ходя за тебе; вода гледа, за огън приказва*;

– ‘изкусен лъжец е’: *да те преведе през водата и да ти не даде вода; през море те прекарва вода да не пиеш*;

– ‘използвам някакви неуредици, за да извлека лична изгода’: *ловя риба в мътна вода; хвърлям серкме в мътна вода*;

– ‘подмамвам, подвеждам някого’: *пускам въдица някому; хвърлям си мрежата*;

– ‘оставям се да бъде измамен’: *гълтвам въдицата; ловя се на въдицата*.

Редки са синонимните двойки, означаващи положителни емоции или качества, срв. *плувам в свои води и чувствам се като риба във вода* ‘чувствам се добре в средата си’; *тих като водата* и *по-тих от водата, по-нисък от тревата* ‘много кротък човек’; *едра риба* и *тежка гемия* (ирон.) ‘важен човек’.

В гръцки най-богат синонимен ред образуват ФЕ със значение ‘полагат се напразни усилия’: *μετράει τη θάλασσα με την σπιθαμή* (мери морето с педята); *ξεραίνει τη θάλασσα με το κουτάλι* (пресушава морето с лъжицата); *γράφει στο νερό και σπέρνει στη λίμνη* (пише във водата и сее в езерото); *ρίχνει σπόρο στο νερό* (хвърля семе във водата); *σπέρνω στη θάλασσα* (сея в морето); *κάνω μια τρύπα στο νερό* (правя една дупка във водата); *κύματα μετράς* (вълните броиш); *είς ύδωρ γράφεις* (във вода пишеш).

Много добре представена е синонимията при фразеологизми със значения, свързани с изпадането на човек в затруднено положение, срв.

– ‘срещам големи трудности’: *έχω φουρτούνα στο κεφάλι μου* (имам морска буря на главата си); *παλεύω με τα κύματα* (боря се с вълните); *περνώ από σαράντα κύματα* (преминавам през четиридесет вълни); *περνώ φουρτούνα* (преминавам [през] морска буря);

– ‘намирам се в много трудно положение’: *είμαι πνιγμένος ως τον λαϊμό* (съм удавен до шията); *είμαι για πνίξιμο* (съм за удавяне); *βρίσκομαι ανάμεσα στη Σκόλλα και στη Χάριβδη* (намирам се между Сцила и Харибда).

В по-редки случаи се наблюдават и синонимни отношения между фразеологизми, обозначаващи положителни качества или състояния на човека, срв. *γλιστράει σαν ψάρι* (плъзга се като риба) и *γλιστράει σαν χέλι* (плъзга се като змиорка) ‘умело, ловко избягва опасности или неприятни ситуации’; *κολυμπάει στο χρυσάφι* (плува в злато) и *τρώει μαύρο χαβιάρι* (яде черен хайвер) ‘много богат’; *πλέει σε πελάγη ευτυχίας* (плува в море от щастие) и *είναι χύμα στο κύμα* (е [в] безпорядък върху вълната) ‘много е щастлив’ и др.

Антонимни са фразеологизмите, които се различават по лексикален състав и имат противоположни значения. Възможно е в някои случаи те да имат тъждествена структура и да се различават само по един семантично противоположен компонент. Такова условие обаче не бива да бъде поставяно

като критерий за антонимност, тъй като това би ограничило по неестествен начин антонимичното разнообразие във фразеологията (Ничева, 1987: 148; Калдиева-Захариева, 2013: 209).

В антонимни отношения влизат много малък брой ФЕ, които са разгледани в границите на български и гръцки поотделно:

А. В български:

– *вървя срещу течението* ‘противопоставям се на общоустановеното, общоприетото’ и *вървя по течението* ‘действам по общоустановените норми; не се противопоставям на общоустановеното, общоприетото’;

– *едра риба* ‘богат, важен, заемащ видно място в някаква област човек’ и *дребна риба* ‘незначителен, без значение човек, който не е от най-главните в някоя област’;

– *чувствам се като риба във вода* ‘чувствам се много добре, отлично (обикн. в някаква обстановка, среда)’ и *чувствам се като риба на сухо* ‘чувствам се зле, дискомфортно (обикн. в някаква обстановка, среда)’ и др.

Б. В гръцки:

– *κολυμπάει στο χρυσάφι* (плува в злато), *τρώει μαύρο χαβιάρι* (яде черен хайвер) със значение ‘много богат’ и *αγκίστρι δεν πιάνει απάνω του* (кука за риболов не захваща върху него) ‘много е беден’;

– *έφαγε τη θάλασσα με το κουτάλι* (изяде морето с лъжицата) ‘има голям житейски опит’ и *ναύτης του γλυκού νερού* (моряк на сладката вода) ‘неопитен в професията или в живота’;

– *τα κάνω θάλασσα* (ги правя море) ‘издънвам се; създавам бъркотия, оплесквам нещата’ и *πιάνω λαβράκι* (хващам лаврак) ‘постигам голям успех’ и др.

В пета точка е предложена тематична класификация на ФЕ в двата езика с оглед на етнокултурния фактор при фразеологичната номинация:

А. Фразеологизми, които назовават процеси, състояния и свойства на човешката психика.

Б. Фразеологизми, които назовават физически действия и състояния на човешкото тяло.

В. Фразеологизмите, които назовават физически качества или особености на облеклото на човека.

Г. Фразеологизми с *други* значения.

Тук българските и гръцките фразеологични единици са представени успоредно към всяко значение, което прави възможно установяването на взаимоотношението значения – фразеологизми във всеки от езиците и позволява констатирането на еднаквост, близост или разлика в образа, залегнал в основата на разкритите семантичните еквиваленти в двата езика.

Шеста точка на втора глава представя резултатите от извършения семантичен анализ на фразеологизмите в български и гръцки:

- направено е обобщение на разпределението на ФЕ от двата езика по означавани понятия;

- разгледани са свързаните с тяхната употреба типове отношение на говорещия към обекта на вторично назоваване;

- извършено е групиране на фразеологизмите с еднакви или сходни значения в зависимост от това дали в основата им лежи еднакъв, близък или различен образ;

- посочени са някои общности и национална специфика в образността в български и гръцки.

В седма точка на втора глава са посочени изводите от получените резултати от анализа на семантиката на ФЕ в български и гръцки.

В огромната си част ексцерпираните фразеологизми и в двата езика имат антропоцентричен характер, като отчетливо доминират онези от тях, които обозначават понятия, свързани със способността на човека да взаимодейства със заобикалящата го действителност посредством своя интелект, емоции и характер.

И в български, и в гръцки преобладават ФЕ с пейоративна окраска, което намира обяснение, от една страна, в експресивната природа на фразеологизмите и функцията им да дават оценка на действителността, а от друга страна – в склонността на човека да критикува, да осъжда негативните качества и прояви на човешкото поведение.

Предвид по-големия брой на установените опорни думи и ексцерпираниите към всяка от тях ФЕ в гръцки спрямо български съвсем закономерно се констатира и по-голямо разнообразие от образи, свързани с морето в гръцката фразеология.

В повечето от отбелязаните случаи на фразеологизми с еднаква или близка семантика в двата езика се наблюдава съвпадение и в техните образни основи.

Специално внимание заслужава фактът, че при немалка част от ФЕ, изградени върху морски образи в гръцки, могат да бъдат посочени аналогични по смисъл фразеологизми в български, в чиято основа са залегнали образи, свързани със земеделския бит на българина (т.е. с контакта му със земята) и неговите традиции в областта на животновъдството.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ (с. 141 – с. 146)

В заключението се съдържат направените въз основа на извършения съпоставителен анализ на българския и гръцкия фразеологичен материал обобщения.

Установеният корпус от опорни думи, свързани с морето, с които се образуват ФЕ в двата езика включва **43** думи в български и **82** думи в гръцки.

Едновременно и в български, и в гръцки фразеологизми се образуват с помощта на опорните думи *гемия, кораб* (πλοίο, καράβι); *бряг* (акτή, γιάλος); *вода* (νερό, ύδωρ); *давя* (се), *удавям/удава* (се) (πνίγω, [-ομαι]); *котва* (άνκυρα); *лодка* (βάρκα); *море* (θάλασσα, θάλαττα, πέλαγος); *мрежа* (δίχτυ); *океан* (ωκεανός); *параход* (βαπόρι); *плавам* (αρμενίζω, πλέω); *плитчина* (ρηχά); *плувам* (κολυμπώ); *потъвам* (βουλλάζω); *пусула*

(μπούσουλας, πωξίδα); пясък (άμμος); рак (κάβουρας, καβούρι); риба (ψάρι); рибена/рибья кост (ψαροκόκαλο); сардела (σαρδέλα); Сцила (η Σκύλλα); течение (ρεύμα, ρέμα); хайвер (χαβιάρι); Харибда (η Χάρυβδη); чироз (τσίρος).

Само в български фразеологизми се образуват с помощта на опорните думи *абордаж*; *борд*; *воден*; *въдица*; *изплувам*; *морски*; *паламуд*; *перка*; *песъчинка*; *потоп*; *презморски*; *рибар*; *рибарски*; *рибен/рибья*; *серкме*; *хамсия*; *шамандура*.

Само в гръцки фразеологизми се образуват с помощта на опорните думи *αγκίστρι* ‘кука за риболов’; *απόχη* ‘кепче’; *αράζω* ‘хвърлям котва’; *αστακός* ‘омар’; *βίρα* ‘вдигај (котва)’; *γαρίδα* ‘скарарида’; *γλάρος* ‘чайка’; *γούμενα* ‘корабно въже’; *дельфини* ‘делфин’; *δόλωμα* ‘стръв’; *κάβος* ‘дебело корабно въже’; *καλαμάρι* ‘калмар’; *καλκάνι* ‘калкан’; *καπετάν*, *καπετάνιος* ‘капитан’; *караβιά* ‘корабен товар’; *κουπί* ‘весло’; *κύμα* ‘вълна’; *λαβράκι* ‘лаврак’; *λιμάνι* ‘пристанище’; *μακροβούτι* ‘гмуркане’; *μελανούρι* ‘меланури’; *μπακαλιάρος* ‘треска’; *μπλεμαρέν* ‘морскосин’; *μπούνια* ‘шпигати’; *ναύτης*, *ναυτιλλόμενος* ‘моряк’; *пані* ‘платно’; *параγάδι* ‘парагад’; *πλεύση* ‘плаване’; *πλώρη* ‘нос (на кораб)’; *πνίξιμο* ‘удавяне’; *πορεία* ‘курс (на движение на кораб)’; *πρίμα* ‘с попътен вятър’; *πρύμνη* ‘кърма’; *ρέυκα* ‘херинга’; *σία* ‘назад (мор. команда)’; *σκαρί* ‘хелинг’; *σκαρόνω* ‘започвам строеж (на плав. съд)’; *σκουμπρί* ‘скуприя’; *στρείδι* ‘стрида’; *σφουγγάρι* ‘сунгер’; *τιμόνι* ‘рул’; *трикуμία* ‘морска буря’; *φούντο* ‘морско дъно’; *φουρτούνα* ‘морска буря’; *φύκι* ‘морско водорасло’; *χέλι* ‘змиорка’; *χταπόδι* ‘октопод’; *ψαρεύω* ‘ловя риба’; *ψαροκόκαλο* ‘рибена кост’.

Общият брой ексцерпирани фразеологизми, образувани с помощта на опорните думи в български е **168**, а в гръцки – **311**.

Най-продуктивните опорни думи във всеки от двата езика поотделно значително се припокриват.

В български най-много фразеологизми са образувани с помощта на съществителните *вода*; *море*; *риба* и *рак*.

Най-продуктивните опорни думи в гръцки също са съществителни имена: *νερό, ύδωρ* ‘вода’; *θάλασσα, θάλαττα, πέλαγος* ‘море’; *ψάρι* ‘риба’; *βάρκα* ‘лодка’; *καράβι, πλοίο* ‘кораб’.

71,8% от всички ФЕ в български и 50,9% от всички ФЕ в гръцки, които включват в състава си опорна дума съществително име, са образувани с участието на поне една от посочените най-продуктивни опорни думи.

Процентното разпределение на опорните думи по части на речта е, както следва:

– в български: съществително име (74,4% от общия брой опорни думи в български); прилагателно име или с помощта на прилагателно име (11,6%); глагол (14%);

– в гръцки: съществително име (85,4% от общия брой опорни думи в гръцки); глагол (9,8%); прилагателно име (1,2%); наречие (1,2%); междуметие (2,4%).

И в двата езика най-често срещаният тип **структурна организация** при фразеологизмите е изреченската – 65% от всички фразеологизми в български и 72% от всички фразеологизми в гръцки притежават структура на изречение.

На второ място по фреквентност в български са ФЕ със структура на сравнение – 21%, следвани от словосъчетателните фразеологични конструкции – 14%.

В гръцки на второ място по численост са ФЕ със структура на словосъчетание – 16%, а на трето фразеологизмите със структура на сравнение – 12%.

С висока продуктивност и в двата езика се отличават изреченските структурни модели **V(pron) + pr + N**, **V(pron) + N**, **V(pron) + N + pr + N**, като и моделът **V(pron) + (Adv - pr) + N** при сравненията.

Продуктивни в български са моделите **A + N** при словосъчетанията и **V(pron) + (Adv - pr) + N + pr + N** при сравненията.

Продуктивен само в гръцки е словосъчетателният модел $N + N^*$.

Явлението **вариантност** се наблюдава при над 1/3 от фразеологичните единици, като по-конкретно варианти притежават **42,3%** от всички български фразеологизми и **36,7%** от всички гръцки фразеологизми.

Най-често срещаният тип вариантност и в двата езика е лексикалната. Тя се проявява преди всичко като заместване на един или повече от компонентите на даден фразеологизъм с други лексикални елементи.

И в български, и в гръцки най-разнообразно и с най-голяма честота варира глаголят, следван от съществителното. Рядко може да бъде отбелязана вариация на служебни думи – предлози.

Лексикалната вариантност чрез прибавяне се наблюдава значително по-рядко.

Сравнително малко са и случаите на ФЕ в български и гръцки, при които се наблюдава граматична (морфологична) вариантност.

Много редки и в двата езика са проявите на позиционна (синтактична) вариантност.

В гръцки, наред с вече посочените общи за двата езика форми на вариантност, слаба изява намира и фонетичната вариантност.

Случаи на ФЕ, които варират в повече от един план едновременно, са отбелязани и в гръцки, и в български.

Не са малко случаите с еднакви и сходни фразеологизми за морето в двата езика. Те наброяват около **44** случая.

Напълно различните фразеологизми за морето в двата езика естествено са много повече, което е съвсем нормално, защото фразеологията отразява и различните условия на живот на двата народа.

Извършеният семантичен анализ на фразеологизмите в български и в гръцки показва, че основната част от тях са

ориентирани към човека и позволява тяхното, макар и *относително*, разпределение в **четири тематични групи**:

- човешка психика (най-голямата група);
- физически действия и състояния на човешкото тяло;
- външен вид на човека;
- *други значения*.

Голяма част от фразеологичните единици в двата езика имат **пейоративен характер** и се използват от говорещия с цел да бъде изразено *неодобрително, пренебрежително, иронично* или *подигравателно* отношение към обекта на вторично назоваване.

Посредством употребата на фразеологизми, свързани с морето и българите, и гърците демонстрират *негативната* си оценка на човешки качества и прояви като глупостта, безотговорността, егоизма, измамничеството.

С *ирония* е белязано отношението и на двата народа към самонадеяността, необоснованата утриженост, неуспеха.

Неодобрителна оценка съдържат още българските фразеологизми, които са свързани с представите за: злонамереност, несговорност, несамостоятелност, неподходящо държание, наличие на недостатъци у някого. Наред с това българите използват *иронията*, за да изразят негативното си отношение към лицемерието, неразумността и др.

Маркирани с *неодобрение* от страна на говорещия са гръцките фразеологизми, които са свързани с представите за лекомислие, безсрамие, неморалност, неблагодарност, скъперничество, страхливост, липса на собствено мнение. *Иронична* експресивна оцветеност в гръцки се открива при фразеологизми, които назовават непостоянство, неопитност и др.

Само малка част от екскерпираните фразеологизми и в двата езика се използват от говорещия, за да се изрази *одобрително, позитивно* отношение към назоваваното понятие.

Положително отношение и в български, и в гръцки е налице при употребата на фразеологични единици, обозначаващи опитност, физическа красота.

В български *позитивна оценка* получава също престижът, а в гръцки – устойчивостта на характера, независимостта в нечий действия, усещането за щастие, физическото удоволствие и др.

Анализът на вътрешната форма на изследваните фразеологични единици с еднакви или близки значения в двата езика показва, че те могат да бъдат разпределени в три групи в зависимост от това дали в основата им лежи еднакъв, близък или различен образ.

Установява се, че при основната част от фразеологизмите еднаквостта/близостта в семантиката се основава на един и същ мотивиращ образ в двата езика, т.е. налице са т.нар. **фразеологизми еквиваленти**.

По-редки са случаите на **фразеологизми аналози**, при които се наблюдава пълна или частична замяна на образа, върху който се гради значението, или на фразеологизми, при които се открива несъответствие на образната основа в двата езика.

Съпоставителното изследване на ексцерпираните български и гръцки ФЕ показва редица еднаквости и сходства не само във формата, но и в семантичен аспект.

Установените опорни думи, както и ексцерпираните към всяка от тях ФЕ в гръцки, значително превъзхождат българските по численост, което е свързано с различното място, което морето заема в картината на света у двата балкански народа. Гърция е островна и пристанищна страна и морето естествено играе основна роля в битовия, професионалния и културния живот на нейното население. Българският народ, макар и свързан по-скоро със земеделието и животновъдството, също познава морето и е засвидетелствал добре своя многовековен контакт с него в своята фразеология.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК (с. 147 – 206)

След заключението е представен показалец на фразеологизмите в българския език, включващ 168 ФЕ, посочени към всяка от съдържащите се в състава им опорни думи, свързани с морето. Подреждането на опорните думи, както и на фразеологизмите в показалеца е по азбучен ред.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ С ОПОРНИ ДУМИ, СВЪРЗАНИ С МОРЕТО ГРЪЦКИЯ ЕЗИК (с. 207 – 298)

Показалецът на фразеологизмите в гръцкия език се състои от 311 ФЕ, които са отбелязани към всяка от включените в структурата им опорни думи, свързани с морето. Опорните думи и фразеологизмите в показалеца са подредени по азбучен ред.

БИБЛИОГРАФИЯ (с. 299 – с. 304)

Това е последната част от дисертационния труд. В нея са посочени цитираните източници и използваните лексикографски материали – различни видове речници. Цитирани са 45 източника и са използвани 17 различни речника.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНАТА В АВТОРЕФЕРАТА ЛИТЕРАТУРА

Армянов, Г. (1993). *Речник на българския жаргон*. София: 7М + ЛОПИС, 1993, 203 с.

Брусева, Г., Каргалова, М., (2015). *Метафоричният образ в зоокомпонентните фразеологизми в българския и новогръцкия език.* – В: *Сборник от международна конференция, посветена на 20-годишнината от създаването на специалност Балканистика „Балканските езици, литератури и култури. Дивергенция и конвергенция“*, София, 30 – 31 май 2014. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2015, с. 184 – 189.

ГБР (2005). *Гръцко-български речник*. София: Книгоизд. къща „Труд“, 2005, 1067 с.

Калдиева-Захариева, С. (2005). *Проблеми на съпоставителното изследване на българската и румънската фразеология*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2005, 415 с.

Калдиева-Захариева, С. (2013). *Българска лексикология и фразеология. Т. 2*. София: АИ „Проф. М. Дринов“, 2013, 362 с.

Каргалова, М. (2013). *Устойчиви сравнения с компаратум недоместициран животински вид в българския и новогръцкия език.* – В: *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“ – Филология*, Т. 51, кн. 1, сб. Б. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2013, с. 318 – 328.

Каргалова, М. (2014). *Устойчивите сравнения в българския и новогръцкия език с образ доместициран животински вид.* – В: *Сборник с доклади от Петнадесетата национална конференция за студенти и докторанти „КАНОНЪТ НА СЛОВОТО“*, Пловдив, 16 – 17 май 2013. Пловдив: ИК „Контекст“, 2014, с. 119 – 125.

Каргалова, М. (2015а). *Образът на птицата в българската и гръцката фразеология.* – В: *Сборник с доклади от Шестнадесетата национална конференция за студенти и докторанти „СВЕТЛИЯТ ПЪТ НА СЛОВОТО“*, Пловдив, 8 – 9 май 2014. Пловдив: ИК „Контекст“, 2015, с. 86 – 90.

- Каргалова, М. (2015б).** За лексикалния фитокомпонент във фразеологичните системи на българския и новогръцкия език. – В: *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“ – Филология*, Т. 53, кн. 1, сб. А. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2015, с. 648 – 655.
- Каргалова, М. (2016).** *Фразеологични единици със зоо- и фитокомпонент в българския и гръцкия език.* Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“. Пловдив, 2016, 362 с.
- Кочева, А. (2015).** Контрастносемантични устойчиви сравнения с анималистичен лексикален елемент в български и словенски език. – В: *Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки.* Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2015, с. 177 – 183.
- КГБФР (1994).** *Кратък гръцко-български фразеологичен речник.* София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1994, 241 с.
- Кювлиева-Мишайкова, В. (1986а).** *Устойчивите сравнения в български език.* София: Изд. на БАН, 1986, 275 с.
- Мирчев, К. (1978).** *Историческа граматика на българския език.* София: Наука и изкуство, 1978, 303 с.
- Ничева, К. (1987).** *Българска фразеология.* София: Наука и изкуство, 1987, 245 с.
- НФРБЕ (1993).** *Нов фразеологичен речник на българския език.* София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1993, 462 с.
- Риковски, Р. (2016).** Фразеологизми със сходна и тъждествена номинация в новогръцкия и българския език. – В: *Societas classica: Култури и религии на Балканите, в Средиземноморието и Изтока VIII.* Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2016, с. 216 – 225.
- Риковски, Р. (2017).** Съпоставителен анализ на фразеологизми с неизменяемо местоимение и глагол в новогръцкия и българския език. – В: *Societas classica: Култури и религии на Балканите, в Средиземноморието и Изтока IX.* Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2017, с. 143 – 150.

- Риковски, Р. (2018).** *Съпоставителен анализ на фразеологизмите в новогръцкия и българския език.* Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2018, 349 с.
- Филипова-Байрова, М. (1969).** *Гръцки заемки в съвременния български език.* София: Изд. на БАН, 1969, 185 с.
- ФРБЕ (1974).** *Фразеологичен речник на българския език. Т. 1. А – Н.* София: Изд. на БАН, 1974, 759 с.
- ФРБЕ (1975).** *Фразеологичен речник на българския език. Т. 2. О – Я.* София: Изд. на БАН, 1975, 779 с.
- ФСРБЕ (2005).** *Фразеологичен синонимен речник на българския език.* София: Изд. „Хейзъл“, 2005, 1389 с.
- Fjalor Frazelogjik Ballkanik (1999).** *Fjalor Frazelogjik Ballkanik.* Tiranë: Dituria, 1999.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ευθυμίου, Α. (2006).** *Οι στερεότυπες εκφράσεις και η διδακτική της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.* Αθήνα: Πατάκη, 2006.
- Συμεωνίδης, Χ. (2000).** *Εισαγωγή στην ελληνική φρασεολογία.* Θεσσαλονίκη: Κώδικας, 2000.
- Έλληνο-Αγγλικό Λεξικό ιδιωματισμών, παροιμιών, ρητών (2007).** *Έλληνο-Αγγλικό Λεξικό ιδιωματισμών, παροιμιών, ρητών.* Αθήνα: Σιδέρη Μιχάλη, 2007.
- Λεξικό της κοινής νεοελληνικής (1998).** *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής.* Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), 1998.
- Λεξικό της λαϊκής και της περιθωριακής γλώσσας.**
<http://georgakas.lit.auth.gr/dictionaries/index.php/anazitisi/g-katou>, 1998.
- Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (2002).** *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας.* Αθήνα: Κέντρο λεξικολογίας, 2002.
- Λεξικό των Ιδιωτισμών της Νέας Ελληνικής (2007).** *Λεξικό των Ιδιωτισμών της Νέας Ελληνικής.* Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 2007.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

1. Актуалността на проучването е обусловена от избора на обекта на съпоставка, който предполага решение както на някои чисто лингвистични задачи, свързани с изследвания балканистичен материал, така и в посока към разкриване на етнокултурна информация за двата балкански народа.
2. Разгледани са основните теоретични постановки в българската и в гръцката фразеология и на базата на това е очертана ясна теоретична рамка на изследването.
3. Използвани са разнообразни методи за решаването на поставените цели и задачи – дескриптивният метод, конфронтативният метод, количественият метод, методът на етнолингвистичния анализ.
4. ФЕ, свързани с морето в български и гръцки, досега не са били обект на специално сравнително проучване. До момента налице са неголям брой съпоставителни изследвания в областта на фразеологията в двата езика, като морската тематика в тях е засягана само повърхностно и непълно.
5. В дисертационния труд е ексерпиран, систематизиран и анализиран значителен в количествено отношение корпус от съдържащи морска лексика ФЕ в български и гръцки от разнообразни фразеологични и лексикографски източници (включително и от жаргонната фразеологична лексика).
6. Съсредоточаването върху един тематично обособен и съответно количествено ограничен корпус от ФЕ в български и гръцки, както и фактът, че фразеологизмите в двата езика се изследват и откъм външна форма, и откъм семантика, създава предпоставка за задълбоченост и цялостност на проучването.
7. Наред с приетите в българската езиковедска наука видове вариантност при ФЕ – лексикална, граматична и позиционна, в проучването е отбелязана и проявата на фонетична вариантност при някои гръцки ФЕ.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА
ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

1. **Nikolova, R. (2018).** Phraseological Units with Head Words Designating Watercraft in Bulgarian and Greek. – In: 2IeCSHSS Conference Proceedings, 2018, p. 39 – 48. ISBN 978-86-81294-01-7.
2. **Николова, Р. (2019).** Семантична съпоставка между фразеологични структури с опорна дума *риба* в български и гръцки. – В: *Национални филологически четения за студенти и докторанти*, Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски“, 2019, с. 263 – 269. ISSN 2535-0625.
3. **Николова, Р. (2019).** Структурни съпоставки между фразеологичните варианти с опорна дума *риба* в българския и гръцкия език. – В: *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“ – Филология*, Т. 57, кн. 1, сб. А. Пловдив: Унив. изд. „Паисий Хилендарски“, 2019, с. 46 – 54. ISSN 0861-0029.

НАГРАДИ

1. Трета награда от *Националните филологически четения за студенти и докторанти „Югозападен университет 2019 г.“* – гр. Благоевград, 2019 г.